

УДК: 336.244:339.543

**АНАЛІЗ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ЯК ОДНОГО З ІНСТРУМЕНТІВ
МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ****Самойленко О.Г.
Васильєва В.Г., к.е.н.***Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро*

Митна політика держави відіграє значну роль у розвитку економіки загалом. Вдало побудована податкова система у сфері зовнішньоекономічної діяльності, її структура мають значний вплив на підвищення економічного добробуту держави, зміцнення її положення на світовій арені. Митні платежі є важливою складовою митної політики держави, тому що виконують одні з головних її функцій. Метою даної статті є аналіз митних платежів, як одного з інструментів митної політики України. Визначено місце і значення митних платежів у загальній системі дохідної частини Державного бюджету України. Здійснено теоретичний аналіз наукових та законодавчих актів щодо визначення сутності поняття «митні платежі», що дозволило сформулювати авторський підхід до розуміння їх економічної сутності. Вивчення статистичних даних дозволило виявити динаміку надходження митних платежів до бюджету України за період із 2010 до 2015 року. Автором було досліджено реальні обсяги і причини зміни обсягів митних платежів. Також було надано пропозиції щодо вдосконалення митно-тарифного регулювання.

Ключові слова: Митний платіж, державний бюджет, динаміка, зовнішньоекономічна політика, митно-тарифне регулювання

UDC: 336.244:339.543

**ANALYSIS OF CUSTOMS DUTIES WHICH ARE AN ESSENTIAL
TOOL FOR CUSTOMS POLICY OF UKRAINE****Samoilenko A.
Vasilyeva V., PhD in Economics***University of Customs and Finance, Dnipro*

The customs policy plays a significant role in economic development in general. Fortunately tax system built in foreign economic activity as well as its structure has a significant impact on improving the economic welfare of the state, strengthening its position in the world. Customs duties are an important part of the customs policy, as do some of its main features. The purpose of this article is to analyze the customs duties, as a tool for customs policy of Ukraine. The authors have defined the place and features of customs duties in the revenue of the State Budget of Ukraine. The issues of Theoretical and law Analysis of the concept of «customs duties» have been highlighted in the article and this has allowed forming the author's approach to

understanding their economic substance. The analysis of statistical data has demonstrated the Dynamics of customs payments to the budget of Ukraine for the period from 2010 to 2015. It was also determined the share of customs payments in budget revenues, which allowed to determine the level of significance of customs duties in Ukraine. The reasons for changing the flow of customs duties are explained. The article makes suggestions for improving the customs and tariff regulation.

Keywords: Customs payment, state budget, dynamic, export-import flows of foreign policy, customs and tariff regulation

Актуальність проблеми. Митна політика держави відіграє значну роль у розвитку економіки загалом. Вдало побудована податкова система у сфері зовнішньоекономічної діяльності, її структура мають значний вплив на підвищення економічного добробуту держави, зміцнення її положення на світовій арені, а також поліпшення рівня життя населення. Митні платежі є одним головних інструментів митної політики України, тому через постійні зміни митної політики України актуальність дослідження останніх змін є очевидною.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідженням митної політики України займалися багато вчених-економістів, серед яких слід відзначити В.Ю. Єдинак, І.А. Гуцул, О.А. Мосякіну, І.Я. Софіщенко, Н.О. Тімофєєву, А.С. Абрамову, І.Г. Бережнюка. Проте аналіз праць дослідників свідчить про недостатність висвітлення проблем, пов'язаних, насамперед, із дослідженням саме останніх змін митної політики України в умовах переорієнтації зовнішньоторговельних потоків, що зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є аналіз обсягів митних платежів та їх вплив на формування дохідної частини Державного бюджету України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку економіки, при постійних змінах в складних ринкових умовах України та у світі, проведення ефективної митної політики необхідне для врегулювання зовнішньоекономічної діяльності та можливості інтеграції у світовий торговельний простір. Враховуючи останні зміни зовнішньоторговельних потоків необхідно чітко визначити найважливіші сектори митної політики України.

Перш за все необхідно чітко визначити зміст терміну «митна політика». Існують різні підходи щодо визначення цього терміну.

І. Г. Бережнюк визначає митну політику — як систему цілей, принципів, функцій, напрямів, засобів і механізмів діяльності держави у сфері митних економічних відносин [1].

Також митну політику загалом можна визначити як систему політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів, націлених на реалізацію і захист внутрішньо- та зовнішньоекономічних інтересів держави з метою активного й цілеспрямованого здійснення політичних і соціально-економічних перетворень в умовах формування ринкової економіки й відповідних ринкових суспільних відносин [2].

Згідно законодавства, визначення митної політики також набувало змін, так у попередній версії Митного Кодексу України, прийнятому у 2002 р., було закріплено визначення митної політики як системи принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі. Згідно чинного митного кодексу державна митна політика - це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики [3].

До головних напрямів митної політики України В.Ю. Єдинак відносить:

- структура системи органів державного регулювання митної справи;
- розміри мит та умов митного обкладання;
- вільні митні зони та митні режими на території України;
- перелік товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється [4].

Отже в загальному вигляді митна політика повинна бути спрямована на забезпечення та підтримку ефективності зростання обсягу експорту України, стимулювання суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють експорт, врівноваження імпорту товарів з експортом. Усі ці завдання можуть вдало вирішуватись за допомогою

маніпулювання ставками митних платежів за імпортні товари, та обсягами відповідних пільг і преференцій, тощо.

Тобто ефективність реалізації митної політики України можна проаналізувати виходячи із показників динаміки індексів зовнішньої торгівлі [5].

Так як в Україні митні платежі виступають інструментом впливу на зовнішньоекономічні відносини нашої країни з іншими державами. Для того щоб керувати процесом оподаткування митними платежами як засобами підвищення ефективності економіки, насамперед необхідно проаналізувати обсяги надходження митних платежів до державного бюджету України, як одного з найбільших факторів, що утворюють дохідну частину державного бюджету України. Але також слід зауважити, що митні платежі виконують не лише регулюючу роль, а є одним з найважливіших складових формування дохідної частини бюджету України, а також забезпечують економічну безпеку держави [6].

Перш за все необхідно зазначити, що згідно Митного кодексу України від 13 березня 2012 р. визначається виключний перелік митних платежів і в поєднанні з поняттям, яке дається в Податковому кодексі України можна виділити такі митні платежі: мито; акцизний податок, податок на додану вартість [7, с. 165]. Але формально на практиці до митних платежів також відносять і плату за виконання митних формальностей поза робочим часом або поза місцем їх розташування, а також єдиний збір.

Останніми роками митні платежі становлять близько 50% дохідної частин державного бюджету України. З одного боку, це позитивний результат, але з іншого – ні. Так згідно досвіду інших країн таке зростання повинно відбуватися не за рахунок збільшення ставок митних платежів, а за рахунок збільшення обсягів товарообороту. Тому необхідно більше детально аналізувати товарні потоки і відповідні обсяги надходження митних платежів.

Дослідження статистичних показників динаміки митних платежів, які були перераховані до державного бюджету України наведених в таблиці 1, дозволило встановити, що обсяг податкових надходжень, як і обсяг митних платежів мають позитивну тенденцію до збільшення (рис. 1), але саме частка обсягу митних платежів зростає меншими темпами ніж загальні податкові надходження до бюджету України.

Таблиця 1 - Частка митних платежів у податкових надходженнях до державного бюджету України за період з 2010 по 2015 рік

Показник	Рік					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Податкових надходжень до державного бюджету-всього, млн.грн	166872	261605	274715	262777	330148	486900
Митні платежі-всього, млн.грн	85811	114828	123700	119300	137657	204257
Питома вага митних платежів у податкових надходженнях до державного бюджету, %	51,42 %	43,89 %	45,03 %	45,40 %	41,70 %	41,95 %

Складено автором на основі [8, 9]

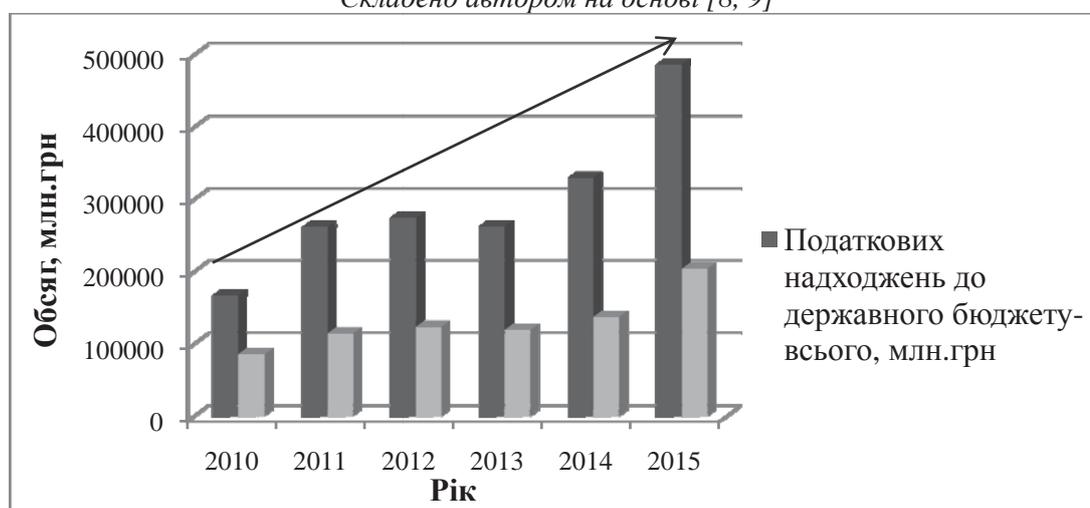


Рис. 1. Динаміка обсягів податкових надходжень до державного бюджету України за період з 2010 по 2015 рік

Складено автором на основі [8, 9]

Така динаміка досліджених показників показує, що рівень значущості митних платежів в формуванні дохідної частини бюджету дуже велика, але має тенденцію до зниження. Тобто можна зробити висновок, що в Україні встановлено акцент на фіскальну функцію митних платежів.

Тенденція до спаду питомої ваги митних платежів показує, що Україна спираючись на зарубіжний досвід поступово переносить акценти із фіскальної функції податків на міжнародну торгівлю на регулюючу, що дозволить оптимізувати структуру експортно-імпортних операцій, досягти позитивного сальдо торговельного балансу, підвищити конкурентоспроможність продукції на світовому ринку та захистити вітчизняного виробника від іноземної конкуренції.

Для того щоб більше детально дослідити динаміку митних платежів і причини змін, нами було досліджено динаміку і питому вагу кожного з митних платежів (таблиця 2, 3).

Таблиця 2 - Обсяги надходження митних платежів до державного бюджету України за видами платежів за період з 2010 по 2015 рік

Показник	Рік					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Податок на додану вартість, млн. грн	73342,00	96014,19	101575,30	96543,70	107287,27	138787,27
Питома вага ПДВ у митних платежах	85,47 %	83,62 %	82,11 %	80,92 %	77,94 %	67,95 %
Мито, млн. грн	8847,90	11771,89	13184,88	13342,50	12388,62	40088,02
Питома вага мита у митних платежах	10,31 %	10,25 %	10,66 %	11,18 %	9,00 %	19,63 %
Акцизний податок, млн. грн	3470,3	6743,49	8478,87	8946,80	16855,38	25055,38
Питома вага акцизного податку у митних платежах	4,04 %	5,87 %	6,85 %	7,50 %	12,24 %	12,27 %
Єдиний збір, млн.грн	10,00	11,98	52,22	246,74	220,08	136,67
Питома вага єдиного збору у митних платежах	0,01 %	0,01 %	0,04 %	0,21 %	0,16 %	0,07 %
Інші платежі, млн.грн	141,20	286,91	408,94	220,50	905,99	190,00
Питома вага інших платежів у митних платежах	0,16 %	0,25 %	0,33 %	0,18 %	0,66 %	0,09 %

Складено автором на основі [8]

Щодо динаміки митних платежів, то вона була позитивною за усіма платежами, хоча абсолютні зміни показників деколи мали негативні значення (Таблиця 3).

Таблиця 3 - Абсолютна зміна надходження митних платежів до державного бюджету України за період з 2010 по 2015 рік

Показник	Рік				
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Податкових надходжень до державного бюджету-всього, млн.грн	94732,80	13110,20	-11938,00	67370,80	156752,00
Митні платежі-всього, млн.грн	29017,10	8871,71	-4399,90	18357,10	66600,00
Податок на додану вартість, млн.грн	22672,20	+5561,07	-5031,60	10743,60	31500,00
Мито, млн.грн	2923,99	1412,99	157,62	-953,88	27699,40
Акцизний податок, млн.грн	3273,19	1735,38	467,93	7908,58	8200,00
Єдиний збір, млн.грн	1,98	40,24	194,52	-26,66	-83,41
Інші платежі, млн.грн	145,71	122,03	-188,44	685,49	-715,99

Складено автором на основі [8, 9]

Щодо структури митних платежів, перерахованих до Державного бюджету України в 2015 р., найбільшу частку серед митних платежів займає ПДВ – 67,05 %. Така висока частка пояснюється тим, що ПДВ поширюється на усі імпортовані товари та характеризується високою

ставкою. Питома вага ПДВ має тенденцію до спаду через збільшення обсягів мита та акцизного податку. Така тенденція пояснюється тим, що ставка ПДВ залишалася не змінною, а ставки мита змінювалися з часом. Мито ж в свою чергу вводиться з метою регулювання економіки і виступає регулюючим митно-тарифним інструментом. Акцизний податок упродовж 2010-2015 рр. має тенденцію до збільшення як абсолютного так і до збільшення питомої ваги. Таке зростання пояснюється не збільшенням обсягу ввезення підакцизних товарів, а періодичним зростанням ставок податку. Прикладом такого зростання є ставка акцизу на етиловий спирт, яка зросла за цей період на 21,38 грн, тобто до 63,50 грн за літр стовідсоткового спирту. Досліджену динаміку митних платежів за видами платежів наведено на рисунку 2.

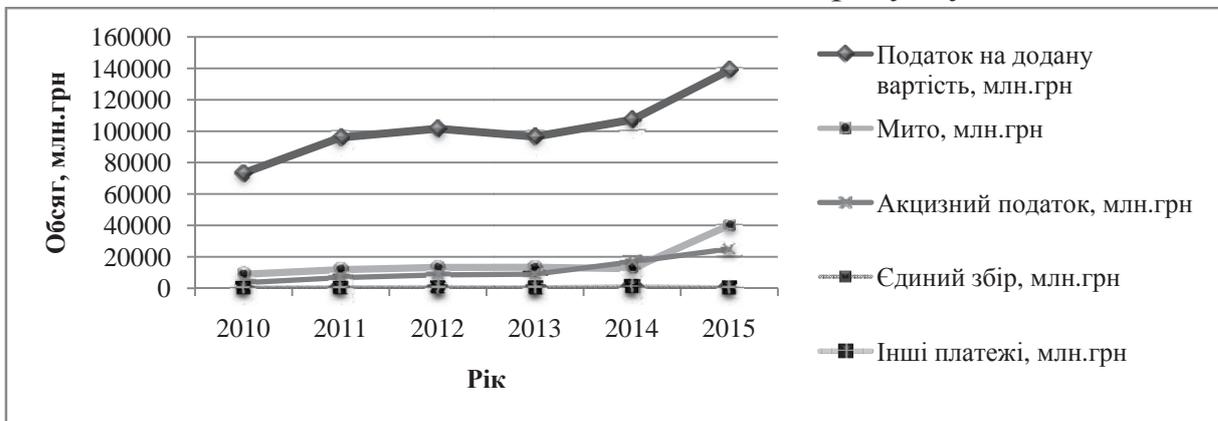


Рис. 2. Динаміка обсягів надходження митних платежів до державного бюджету України за видами за період з 2010 по 2015 рік

Складено автором на основі [8, 9]

Для того щоб надати більш точний висновок, щодо причин підвищення обсягів надходження митних платежів, проведено аналіз експортно-імпортних операцій (рис. 3.), який показує нам, що обсяг експортних та імпортних операцій за період з 2010 по 2015 рік має тенденцію до збільшення. Тобто очевидно, що збільшення обсягів митних платежів відбувається за рахунок збільшення ставок митних платежів, а також за рахунок збільшення гривневого обсягу експортно-імпортних операцій, які обкладаються відповідними платежами.

Але очевидно, що для дослідження реальної динаміки усіх економічно важливих показників необхідно враховувати девальвацію гривні (рис. 4), яка показує, що починаючи з 2014 року відбувається різке подорожчання долару, з 2013 по 2015 це подорожчання склало 9,96 грн за 1 дол. США, тобто 1 дол. США в 2015 році вже коштував 21,84 грн.

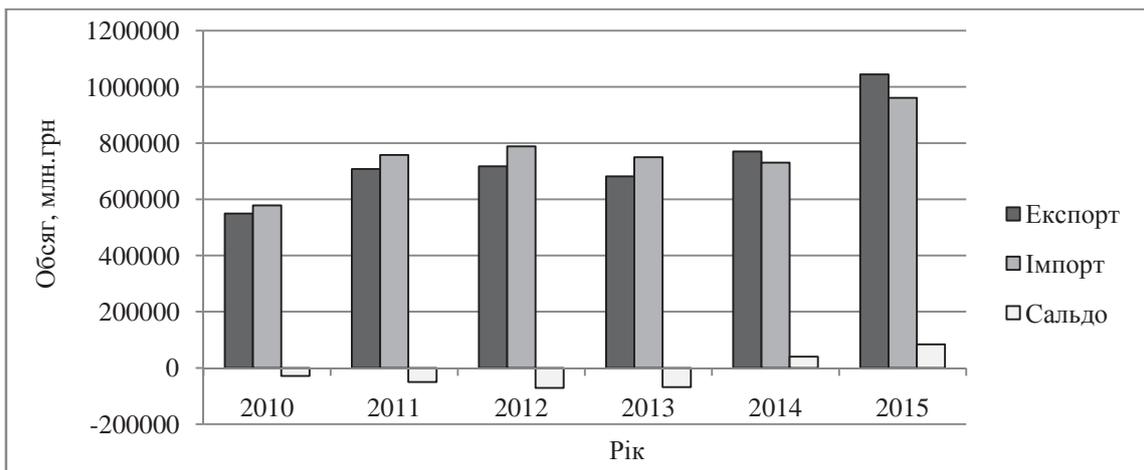


Рис.3. Динаміка обсягів експорту та імпорту товарів і послуг за період з 2010 по 2015 рік

Складено автором на основі [10]

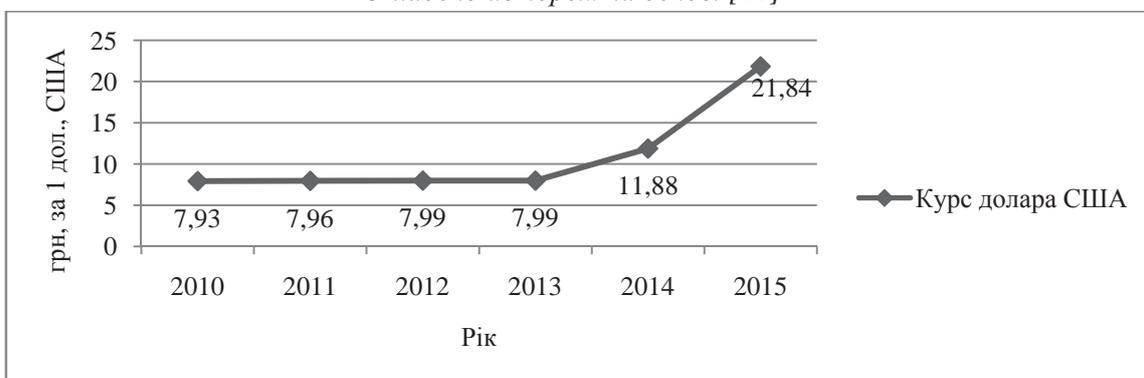


Рис. 4. Середньорічні курси долара від НБУ, в гривнях за період з 2010 по 2015 рік

Складено автором на основі [10]

Після такого дослідження є очевидним, що виникає необхідність порівняння темпів приросту усіх досліджених показників із темпом приросту курсу долара.

Перш за все ми провели дослідження обсягів експорту та імпорту при врахуванні девальвації гривні (рис. 5) Таке дослідження показало, що реальні обсяги імпорту та експорту знижуються, починаючи з 2012 року, що є негативним показником.

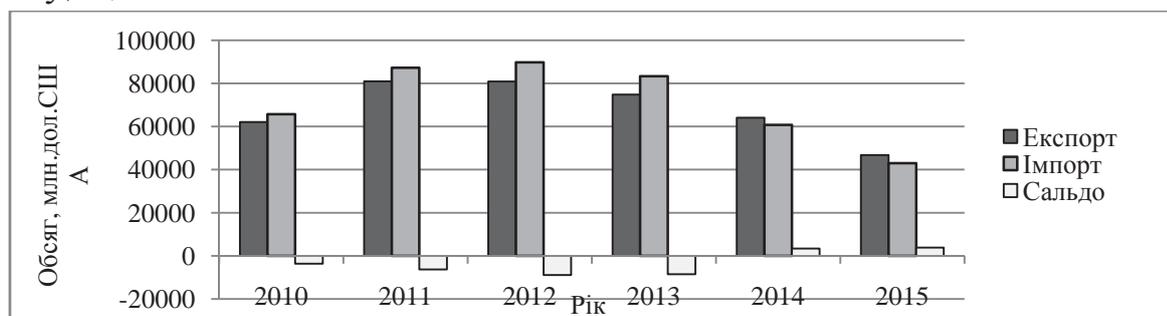


Рис. 5. Динаміка обсягів експорту та імпорту товарів і послуг у млн.дол.США за період з 2010 по 2015 рік

Складено автором на основі [10]

Далі нами було досліджено вплив девальвації на обсяг надходження митних платежів до бюджету, тобто виявлено реальну динаміку надходження митних платежів (таблиця 5).

Таблиця 5 - Динаміка надходження митних платежів до державного бюджету України за період з 2011 по 2015 рік

Рік	2011	2012	2013	2014	2015
Курс долара США	7,96	7,99	7,99	11,88	21,84
Темп приросту курсу долара, %	0,38	0,38	0,00	48,69	83,84
Митні платежі	114828	123700	119300	137657	204257
Темп приросту митних платежів, %	33,81	7,73	-3,56	15,39	48,38
Випередження темпу збільшення митних платежів над збільшенням темпу девальвації, %	33,44	7,35	-3,56	-33,30	-35,46

Складено автором на основі [10, 11]

Аналіз випередження темпу збільшення митних платежів над збільшенням темпу девальвації показав, що реально стабільного зростання митних платежів за період з 2010 по 2015 рік не спостерігається. А зростання відбувається не завдяки підвищенню ефективності митної політики, підвищенню реального обсягу експортно-імпортних операцій, а «завдяки» девальвації гривні. Девальвація національної валюти призвела до зростання цін на імпортовані товари, що в свою чергу призвело до збільшення надходження митних платежів (таблиця 5).

Отже аналіз оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні дав можливість з'ясувати, що митні платежі виконують переважно фіскальну функцію, а не регулюючу. Також було виявлено, що обсяги надходження митних платежів були збільшені, через девальвацію гривні. Але незалежно від вказаних змін в обсягах надходження митних платежів, вони відіграють значну роль в формуванні дохідної частини бюджету України, частка яких за період з 2010 по 2015 рік знизилася з 51,42 % до 41,95%, що безумовно є позитивним показником і показує, що Україна спираючись на зарубіжний досвід поступово переносить акценти із фіскальної функції податків на міжнародну торгівлю на регулюючу, що дозволить оптимізувати структуру експортно-імпортних операцій, досягти позитивного сальдо торговельного балансу, підвищити конкурентоспроможність продукції на світовому ринку та захистити вітчизняного виробника від іноземної конкуренції. Зробити точний прогноз щодо надходження митних платежів враховуючи стан країни майже не можливо, тому що як вже було нами встановлено найбільший

вплив на обсяги митних платежів має курс гривні. На жаль через військовий конфлікт на сході країни та інші економічні проблеми країни, курс гривні не може бути стабільний по багатьох причинах.

Щодо зміни структури митних платежів, що надходять до бюджету, то слід зазначити, що частка ПДВ в загальній сумі митних платежів поступово має тенденцію до зменшення, тоді як мито і акцизний податок навпаки зростають, що свідчить про підвищення ставок цих податків. Не можна назвати це негативним показником так як ці платежі виступають регулюючим митно-тарифним інструментом. На нашу думку з метою удосконалення акцизного оподаткування зовнішньоторговельних потоків необхідно запровадити більш оптимальний рівень ставок акцизного податку, а також переглянути і оптимізувати перелік підакцизних товарів, що буде підсилювати його регулюючі функції через збільшення його частки в підакцизній продукції.

Отже митна політики виступає одним з головних інструментів протекціоністської політики держави, але Україна, як держава, що претендує на членство в Євросоюзі змінює даний вектор спрямованості та здійснює зменшення чи скасування ставок мита на певні групи товарів, і, формує митну політику з дотриманням вимог світових організацій.

В умовах курсу європейської інтеграції пріоритети митної політики набувають особливого значення та зосереджуються на питаннях міжнародного співробітництва й впровадження в Україні світового досвіду митного регулювання, необхідним є використання об'єктивно існуючих порівняльних і конкурентних переваг в окремих галузях і сферах економіки. Процес європейської інтеграції України впливає на зовнішньоекономічну діяльність і тому виникає необхідність вдосконалення податкової та митної політики, що забезпечують регулювання цієї сфери.

Висновки. Отже проведений аналіз вказав на такі реальні причини зменшення обсягів митних платежів: девальвація національної валюти, що призвела до зростання цін на імпорتنі товари; зменшення попиту на імпорتنі товари унаслідок зниження купівельної спроможності; різке зменшення експортно-імпорتنих потоків з Російською Федерацією майже в двічі. І поступова переорієнтація втрачених потоків на інші ринки, що триває досі. На нашу думку для збільшення обсягу імпортно-експортних операцій необхідно:

– Більше уваги приділяти на переорієнтацію та диверсифікацію (у географічному вимірі) потоків експорту та імпорту товарів із ринку країн СНД на ринки таких країн, як Китай, Єгипет, Індія.

– Перешкодою для поглиблення експортного співробітництва з країнами ЄС залишається відмінність у вимогах щодо сертифікації та невідповідність багатьох видів української продукції міжнародним стандартам. Тому ми вважаємо за необхідне уведення мотиваційної системи з боку держави для виробників інноваційної продукції.

– На нашу думку з метою удосконалення акцизного оподаткування зовнішньоторговельних операцій необхідно запровадити більш оптимальний рівень ставок акцизного податку, а також переглянути і оптимізувати перелік підакцизних товарів, що буде підсилювати його регулюючі функції через збільшення його частки в підакцизній продукції.

– Слід зберегти тенденцію до спаду питомої ваги митних платежів, що дозволить поступово перенести акценти із фіскальної функції податків на міжнародну торгівлю на регулюючу та дозволить оптимізувати структуру експортно-імпортних операцій, досягти позитивного сальдо торговельного балансу, підвищити конкурентоспроможність продукції на світовому ринку та захистити вітчизняного виробника від іноземної конкуренції.

– Визначити стратегічні галузі для економіки України і встановити підвищене мито на імпортні товари, які можуть конкурувати з вітчизняними товарами даних галузей.

– Знизити імпортні мита на другорядні товари.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія / І. Г. Бережнюк. — Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. — 543 с.
2. Мосякіна О.А. Системний підхід до поняття сутності митної політики та її генези/ О.А. Мосякіна // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2016. – № 1.
3. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495 зі змінами від 01.01.2017 р. № 1796-19. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

4. Єдинак В. Ю. Вплив митної політики на зовнішньоекономічну діяльність підприємств / В. Ю. Єдинак // Ефективна економіка [Електронний ресурс] – 2014. – № 11 – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3581>.
5. Гуцул І.А. Митна політика у фіскальному просторі України / І.А. Гуцул // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – № 10. – С. 232–234 .
6. Тимофєєва Н. О. Місце та функції митних платежів у системі оподаткування України / Н. О. Тимофєєва // Управління розвитком. – 2013. – № 21. – С. 91–93.
7. Андрущенко В. Л. Податкова система : Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 416 с.
8. Офіційний портал Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/>.
9. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/>.
10. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.